

ԲՃՇԿԱԿԱԿՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ա. Ա. Լազայան

ՄԻ ԷՉ ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ինչպես ցույց են տալիս պրոֆ. Լ. Ա. Հովհաննիսյանի ուսումնասիրությունները, հայ-ուսական բժշկական կապերը սկիզբ են առնում հայ-բյուրամյակների սառած, դեռևս 11—12-րդ դարերից [1]։

Հայ-ուսական հարաբերությունների զարգացման հետ մեկտեղ հայ-ուսական բժշկական կապերը դառնում են էլ ավելի սերտ ու ամուր։ Սկսած 1803 թ. Մոսկովայի համալսարանի բժշկական ֆակուլտետում իրենց կրթություն են ստանում հայ երիտասարդները։ Իրանց թիվը գնալով աճում է և արդեն 1824 թ. Մոսկովայի համալսարանում „De lue venerea“ թեմայով գոկոտորական դիսերտացիա է պաշտպանում և բժշկության գոկոտորի աստիճան ստանում հայ բժիշկներից առաջինը՝ Սողոմոն Արտեմի Տեր-Ղուկասովը [2]։ Եղիլ առաջին ժամանակ, երբ Հայաստանում դեռևս իշխում էին իրան-թյուրքական բարբարոսական կարգերը, և սովի, կոտորածների ու համաճարակների երկրում իրենց մութ դործն էին կատարում գայլաքններն ու հեքիմները։

1828 թ. երբ ուսական գեներալ փայլուն հաղթանակով բնաջնջում էր ազատագրում է հայ ժողովրդի մի զգալի մասը, ուստի հայ բժշկական բարեկամությունը ամբողջ ուստի հայ կապերի հետ մեկտեղ թևակոխում է նոր շրջան։ Ռուսական բժշկության օգնությունը և օրինակով սկսվում է կազմակերպվել և Հայաստանի բնակչության բուժ. օգնության գործը։ ...տեղացի ինքնուս հայ բժիշկները, տեղացի ինքնուս ազդեցությանը բժիշկների հետ միասին Հայկական մարզ եկած տաճիրն ուստի բժիշկների զեկազարությունը իրականացրել են ժողովրդի առողջապահության և հատկապես հակահամաճարակային մի շարք միջոցառումներ ժողովուրդների բարեկամության միևնույն ուսում [3]։

1843 թ. հրատարակվում է ուսանելից հայերեն թարգմանված առաջին բժշկարանը, որն անշուշտ որոշ դեր է խաղացել հայերի մեջ բժշկական գիտելիքների տարածման գործում, հանդիսանալով հայ ժողովրդական առաջավոր բժիշկների պործունեության ուղեցույցներից մեկը։

1847 թ. ուստի տաղանդավոր վիրտուոզ Ն. Լ. Պիրոգովը նշում է, որ կովկասցիները, աչգ թվում և հայերը ...ուղարկում են իրենց գալովակներին մեր համալսարանները՝ բժշկություն սովորելու և այժմ արդեն չառ հայ բժիշկներ կան ուսական ծառայության մեջ [2]։

Ռուսական գիտական կենտրոններում արմեքավոր հետազոտություններով հանդես են գալիս մի շարք հայ բժիշկներ, որոնք իրենց մասնագիտական կրթությունը ստացել են Ռուսաստանում, սնվելով ուսական առաջավոր բժշկության ակունքներից։ Այսպես օրինակ՝ Միքայել Մալի-Պարո-

Նյունցը 1865 թվականին «Արտաքին մասերի ինքնակամ մեղուկացման մասին» խորագրով գիտերապիսյում շատ արժեքավոր գիտական ներդրում է կատարում «...Շախ-Պարոնյանցին պետք է համարել առաջին հեղինակը, որը տվեց դանդրենայի տարրեր տեսակների կլինիկական և պաթոլոգո-անատոմիական պատկերը և ձևակերպեց օրվերացող էնդարտերիա» իրրե առանձին նոդոլոգիական միավորի հասկացութայունը [5]:

Առաջ առաջավոր բժշկութայան բաժնագրին տրադիցիաների ազդեցու-թյամբ զգալի գիտական նվաճումների են հասել հայրենական բժշկութայան հայտնի ներկայացուցիչներ՝ Ասատուրամովը, Բատամանյանը և ուրիշները որոնց, ինչպես Շախ-Պարոնյանցի, գիտական պրոբրիտեաները տարինեք շարունակ անարդարացի կերպով վերադրվել է բուրժուական արեմուտքի գիտնականներին:

Մ. Բ. Ասատուրամովը «...գիտական ասպարեզում հայտնի էր դիտ-վորապես իրրե հեղինակ, որը առաջինը և խիստ կարականորեն արտահայտ-վել է ձկան թուշին ինֆեկցիան բնույթի վերաբերյալ և բաժնագր հաժիվ հիմնավորել է իր այդ հիպոթեզը, Բժշկա-պրակտիկ ասպարեզում նա հայտ-նի էր իրրե հազմապեղ անշահախնդիր և անձնվեր թժիշկ, որը խիստորեն նետովում էր ժանապարհի կամ խոլերայի վարակի աճենտոմոնցավոր սխա-ները՝ քոլոր այն դեպքերում, երբ այդ բանին նրան կոչում էր իր բժշկա-կան պարաքր, որպեսզի արող և եռանդուն միջոցառումներով լիկվիդաց-նել այս կամ այն սպառնացող էպիդեմիան: Հասարակական ասպարեզում նա տարրերվում էր իրրե եռանդուն և հետևողական պայքարող հանա-աշխատավոր մասնակների հանդեպ, քննող և շահագրծող գաղափարներ...» [6]:

Հայրենական վեներոլոգիայի պատմութայան մեջ իր ուրույն տեղն ունի Մ. Ս. Բատամանյանը, որի ծառայութայունները կապում էր հանկրի հարուց-չի մարուր կուլտուրա ստանալու դործում հանրահայտ են: Ճիշտ է, որ «...Դոյուկրեյ-Մենա-կրեմիսինսի րաջիլ տերմինը» անբնդառնելի է, այն-քանով, որքանով նշված հեղինակներից ոչ մեկը չի ստացել կապող հան-կրի ցուպիլի կուլտուրան և բոտ էության սչինչ չի տվելացրել Պետերսենի տվելի վաղ կատարած նկարագրութայունը: Արդարութայունը պահանջում է արտասահմանյան երրե հեղինակների սպառնառնների փոխարեն տակ Պե-տերսեն-Բատամանով-Հակոբյանց ազգանունները, որովհետե պաթոլոգիա-կան նյութի վրա և մարուր կուլտուրայի կապող հանկրի հարուցչի հայա-նարերումը հանդիսանում է մեր գիտնականների պրոբրիտաութ [7]:

Վերը բերված օրինակները, ինչպես նաև մի շարք փաստեր, իրա-վաճք են տալիս տեսլու, որ հայ երիտասարդները, սուսական գիտական կենտրոններում իրենց մասնագիտական կրթութայունը ստանալով, սուս առաջավոր բժշկութայան բարերար ազդեցությամբ աճել և դարձել են հայ-րենական գիտության հանրահայտ ներկայացուցիչներ: Այդ այն մասնակ, երբ աճերիկա-անդլիական գիտնականները ոչ միայն չեն սժանդակել հայ բժշկության դարգացմանը, այլ մի շարք գիպքերում անարդարացի կեր-պով իրենց ևն վերադրել հայրենական բժշկության պրոբրիտեաները:

Л И Т Е Р А Т У Р А

1. Оганесян Л. А. История медицины в Армении, т. II, стр. 66—70, 1946.
2. Эмерв Л. Э. Словарь врачей, получивших степень доктора мед. в Московском ун-в. Петербург, стр. 55—56, 1835.
3. Оганесян Л. С. Известия АН Арм. ССР, сер. биол. и сельхоз. наук, т. 5, 9, стр. 94, 1952.
4. Пирогов Н. И. Отчет о путешествии по Кавказу, стр. 55, 1952.
5. Бурджанидзе О. И. Врачебное дело, 1, стр. 83, 1953.
6. Оганесян Л. А. История медицины в Армении, т. IV, стр. 80, 1947.
7. Аравийский А. Н. Вестник венерологии и дерматологии, 5, стр. 51, 1918.

А. А. Лалаян

Страница из истории армяно-русских медицинских связей

Р е з ю м е

В работе приведены сведения об армяно-русских медицинских связях.

Во многих научных центрах России, под благотворным влиянием передовой русской медицинской мысли, ряд армян-врачей стал в ряду известных, крупных представителей отечественной медицины (М. Шах-Паронянц, М. И. Арустамов, С. С. Истаманов и другие).

Приведенные в статье факты показывают, что ученые Америки и буржуазного Запада в ряде случаев несправедливо приписывали себе приоритет отечественных ученых, в том числе и армянских врачей.